

OSMAN SEBRÎ

ÇAR LEHENG

1984

Apo Osman Sabri

Çar Leheng, first electronic edition

By

Kurdish Museum, Library and Archive

London 2015

Telephone: 00442087487874

Mobile: 00447768266005

e-mail:

info@westernkurdistan.org.uk

www.westernkurdistan.org.uk

OSMAN SEBRÎ

Ji bo Lawê min Hêşeng

7-1-1983

O. Sebrî

ÇAR LEHENG

PÊŞKÊŞ

Ji bo Kurdên ku dixwazin di rêya
serxwebûnê da xebata çekhilgir

bikin

1984

ÇEND GOTIN

Heya demekî pirr nîzîk xwendayên me kurdan wek bav u kalên xwe digel ziman u dîroka gelê xwe bendewar nedibûn. Lê di van çend salên paşîn da hin xertên bi rûnt çavdane xwendin u nivîsandina zimanê xwe. Bawerim ku ev tevger destpêka hişyarbûnê ye, ku kireke holê dilê her kurdekî bîrbir u gelparêz geş dike.

Ev herçar bûyerên ku di durvê pirtûkekê da didim çapê, berî hejde salan min ji kovara ÇIYA ra şandibû u tê da hatibûn belavkirin. Îro jî dixwazim van bûyerên ku berî çil-pêncî salî hin birayên me ên Kurd pê rabûne u li pêş neyaran bi çîmêraniyê şer kirine u bi xurtiya dilên xwe çawa çavên dijmin şikandine u serê gelê xwe bilind kirine ji mûva bidim ber

çavên xortên Kurd, da bizanin rûmet, mêranî u gelparêzî çawa bûye u me îro çî divê bikin.

Divê em ji bîra nekin ku, birayên me ên di zîndanên Turk, Îraq u Îranê da bê serî danîn, doza gelê xwe bi xurtî ji neyarên sitenkar dikin ew jî celebek lehengînye. Lê dil dixwast ku mêrxasên me kurdan bi hêsanî gewriya xwe nedana destên neyaran. Çêtirî di zîndanan da bi bêbavî bêne kuştin, bila di serê çiyar, di nav lat u zinarên welêt da neyarên xwe bikujin u bêne kuştin.

Qencê gel u qencîxwazê niştiman ew im ku di rêya serxwebûnê u parastina mafê gel da bi comerdî dimirin. Sed xwezî bi dilên wan şêran.

LEHENG 1

Di sala 1929 an da şerê Agirî hê-
dî hêdî berve xurtbûnê diçû. Şerevan-
ên Kurd li her alî welêt berên xwe
didan Agirî u li dora serdarê şoreşê
Îhsan Nûrî xwe didan hev. Hîngê ji bo
parastina sînorê çiyê u gaziyan bi l-
ez siwarî divyabûn u di çiyê da hesp
hindik mabûn. Serdar Îhsan Nûrî Ferze-
nde digel şêst siwarî şande nav eşî-
rên Serhedan ku sedak hesp peyda bike,
serê her gundê dewlemend hespek an d-
udu jê dixwestin. Civandina hespan ne
kireke ku ji hikûmetê bihata veşartin.
Zûka haya hikûmetê jê bû. Serdariya l-
eşkerê Turk yê rohilat du alayî siwa-
rî şandin pêşiya Ferzende. Herdu alayî
ne dûrî hev berî dabûn êrdima ku tê

da hesp dihatin civandin.

Li pêş Geliyê Zîlan alayiyek ji wan raste Ferzende hat, lê nexwest bi tena xwe şerê wî bike, ji ber ku dizanîn Ferzende kî ye. Ji lewra dûredûr li pê çû heya alayiya din jî xwe digehîne ser. Lê Ferzende bîra vê yekê dibir u nedixwest herdu alayîyan li ser xwe bigehîne hev. Bê dudilî hespên ku civandibûn sipartin deh siwaran, bi pêncî siwarî dirêjî alayiya Turk kir. Şer bi awakî birûskîn dest pêkir, Şerevanên Kurd bê ku tifingê biteqînin li pê bavê Efrasiyab ajotin ser nîveka alayiya dijmin. Devê tifingên wan bê minet dighan qefsînga neyar, wek colek gurên dev bi xwîn bikeve nav keriyek pez. Turkan ev celeb şer neditibûn, nedikarîn sînga xwe ji devê tifingên şahsiwarên Kurd biparêzin. Kurdan tifing dest bi dest

berra pîsîra neyar didan. Leşkerên Turk wek pelkên daran di ser pişta hespan da dihatin xarê. Bîstek neborî neyar dest ji ber hev berdan u her yek bi alîkî da revîn.

Holê keysa dijmin ketibû Ferzende u digel siwarên xwe yên mêrxas da ser pişta wan. Hespên Turkan ne ewçend beza bûn, Kurd bi hêsanî dighanê u ew di ser pişta hespan da tanîn xar. Saetek neborî qada şer ji cendekên Turkan hate dagirtin, gelek hesp u tifing bê xwedî mabûn.

Gava alayiya duduyan giha qada şer ji Ferzende u siwarên wî pêva kes nedîtin. Berî ku leşker li ber xwe binêrin Ferzende ajote ser wan, wek bazên ku dikevin nav refê qulingan, her ew di ser pişta hespan da tanîn xar. Herwekî destên Turkan girêdayîbe bes deng ji tifingên kurdan dihatin. Ji

lewra şer dom nekir, alayiya duduyan jî
revî u piştâ xwe da kurdan.

Ji ber ku hespên kurdan westiya bûn u
ji hal ketibûn gelekî li pê dijmin neçûn
u li qada şer vegerîn. Pirrtirî dused u
pêncî kuştî ji leşkerê Turkan hebû, ji
kurdan tenê sê kes birîndar bûbûn u bi-
rîna wan sivik bû. Heke gotin u nivîsandî-
na bûyereke holê hêsan be jî bawerkirina
wê hinekî dijwarê, lê ev bû, ya ku wê re-
jê qewinî. Piştî şer qediya Ferzende he-
sp u tifingên kuştiyan civandin u berê
xwe da hêla Agirî. Piştî vî şerî bi çar
pênc rojan herdu alayiyên Turk nedika-
rîn siwarên xwe yên pij u belav bûyî
bigehînin ser hev. Piştî hatina serhev u
xisara xwe nasînê, fedî kirin ku Ferzende
bi pêncî siwarî ew holê şerpeze kirine,
qumandanê herdu alayiyên raperek derew-

în şandin ji serdariya leşker ra ku eşî-
rên Geliyê Zîlan tevda alîkariya Ferzen-
de kirine, ji lewra hinde leşker hatin ku-
ştin. Li ser vê raporê bû ku hikûmeta Tu-
rk heştê gund li Geliyê Zîlan, tevî kal
u pîran, jin u zarokan, da şewitandin. Ew
serdestiya Ferzende bû sedema şewitandina
heştê gundên kurdan.

Mêraniya Ferzende ne tenê ev bûye, di
gelek şeran da mêranîyên holê kirine, lê
zanîna me di vî warî da gelekî tengê.
Yek jêç di şerekî Agirîyê mezin (1930) da
Turkan çepera wî li ser tehtekî nasîn.
Nizîka dused gulleyên topan bardanê, çep-
per bi serhevda hilweşî, Ferzende di ranê
xwe da birîn bû. Hevalên wî xwestin hine-
kî ji çepera hilweşî bi dûrxin, heya hi-
nekî vehêse, lê bavê Efrasiyab qîma xwe
bi lavayî u daxwaza wan neanî u got:

-Gava rom bizane ku torinekî Hesenî
du gavan ji çepera xwe bi şûnda çûye, dê
vê qê yekê ji xwe ra serdestî bizanin. Ez
qîma xwe bi mirinê tînim, lê ne bi vê y-
~~ekê~~ han. han

Di cihê xwe da na heya êvar bû u şer
sekinî. Rehna xwedê lêbit, ew ji pêşengên
lehengên Kurdistanê bû ku dirêjiya umrê
xwe rev nenasî.

Min Seyidxan çawa nasî

Dawiya meha gulanê sala 1926 an ez gîhabûm zîndana Amedê. Hîngê ew zîndan ji şêxan, began, axan u mêrxasan dagirtî bû. Her roj girtî birr bi birr dibirin mehkema îstîqlalê. Mehkema tukesî pirrtirî du rojan dom nedikir. Girtiyên biçûnê mehkemê an bi darve dibûn, an jî hikim didanê, kê caran bêguneh bordidan. Dema girtî ji mehkemê vedigerîn, xelkê zîndanê diçûn hemberê dergeh da bizanin kî bi darve dibe u kê hikim danê. Wê rojê ez jî tevî kesên ku li hember dergehê zîndanê çavnêriya hatina xelkên mehkemê dikirin rawestî bûm. Di pêşiya kesên ku ji mehkemê vegerîn da xortekî dirêj u rûgeş derbazî hundur bû, yekî ji çavdaran jê pirsî:

-Seyidxan! çend sal hikim dane te?

Wî bi tinaz lê vegerand u got:

-Gorra bavê wan, min yanzde ji wan kuştin, wan deh sal dane min. Peyayekî wan belaş çû.

Helê min Seyidxan dît, careke dim key-ys neket min ku bibînim. Kesên hikim didanê zûka dişandin zîndanên Turkan heya ji bo girtiyên nuh cih di zîndanê da hebe. Piştî em du salan di zîndanên Turkan da man u bi qanûna ewê vegerîn welatê xwe, çawan berê Seyidxan ketiye têkoşînê nizanim. Lê gava berê xwe da Sûriyê ez hîngê li Hesîçe bûm. Pirrtirî her kesî digel hevalên wî bendewar bûm u bûyerên wî şerî baş nasîn. Wê gavê çawan ji min ra hatiye gotin, welê dinivîsim. Divê tev leheng herwekî hêja bû di dîroka têkoşîna gelê Kurd da xwedî cih be.

LEHENG 2

Sala 1930 hikûmeta Turk(120 000)leş-
ker şandibû ser çiyayê Agirî ji bo bika-
re riça şereşa Kurdan ku bi destê Îhsan
Nûrî di wî erdî da cih girtibû bi derxe.
Şer sê mehan domkir. Ji ber tevdîra ku pa-
rtiya Xoybûn danîbû neçû serî, şereş bi
hêsanî hate vemirandin. Îhsan Nûrî tevî
Ferzende ji kûntarên Agirî derketin xwe
sipartin dewleta Îranê. Hîngê di nava we-
lêt da kesên mêrxas cih cih tîfing ji de-
stên xwe ne avêtibûn u serî ji zorbazên
Turk ra danenîn. Li Serhedan jî Seyidxan
u Elîcan heryekî panzde-bîst siwar dabûn
dor xwe u şerê dijmin dikirin. Ji bo van
herdu camêran cihekî xuya tinebû. Wek te-
yrên nêçîrvan di kîjan erdî da keysa leş-
kerê Turk biketa wan wek birûskê lêdidan

u derbazî aliyê din dibûn.

Hikûmata Turk gelekî bi wan ra westî bû. Alayîk leşker berdabû pêy wan, lê wê alayiyê nedikarî şerê wan bike, ne jî pêşiya kirên wan bigire. Bi vî awayî di navbera wîlayetên Erzirom, Mûş u Bitlîsê da diçûn dihatin.

Sala 1931 an Elîcan di şerekî da hat kuştin u gîha rehma Xwedê, siwarên wî jî gîhane Seyidxan. Ji ber ku destê hikûmetê nedigîha şerevaniyan, xelkên gundên wan êrdimana di ber kirên şerevaniya va diêşandin. Ji ber vê yekê Seyidxan xwestibû derbasî Sûriyê bibe.

Turkan li ser rêya guhbelan (casûs) bi-hîstibûn ku berê wan li Sûriyê ye. Ji xwe alayiyek siwarî her li pêy wan bû, tevî ku nedikarî xwe li wan herde bike çavdariya hemî kir u tevgerên wan dikir u hi-

kûmet serwextî rewşa wan dikir. Dema ku hikûmetê zanî ku berê Seyîdxan u 37 siwarên wî ber bi Sûriyê ye, rê di çiyayê Mardînê da ji du geliyan pêva nîne, berî hatina wan bi sê rojan firqeyek leşker zû şand di wan geliyan da kemîn danîn.

Geliyek ji wan bi dirêjîya panzde Kîlometrane, duhezar leşker tevî tepên wê firqê tê da bi cih kirin. Geliyê dim dirêjîya pêncî kîlometrî ye, neh hezar leşker tê da bi cih kirin u li bende hatina Seyîdxan rawestîn. Rojekê ji berî berbangê Seyîdxan tevî siwarên xwe gîhabû serê geliyê dirêj, ku berî sê rojan neh hezar leşker li ser dirêjîya gelî di herdu aliyên rê da tawî kolabûn u tê da kemîn danîbûn. Di serê gelî da deh siwarên Turkan çavdariya hatina wan dikirin.

Dema rûbarî hev bûn kurdan mecala şer ne
da wan ,her deh siwar dîl kirin u çek
jê sitandin.Lê nedizanîn ku ev deh siwar
çavdarên kemîneke mezin in.Heye ku di dî-
rêka Cîhanê da kemîneke holê mezin neke-
tibe pêşiya şerevanin evqas hindik.

Berî rehilat şer dest pêkir,ji herdu
aliyân gulle wekî zîpikê bi ser wan da
dibarîn.Şerevanên Kurd wekî gurên dev bi
xwîn dirêjî gulbeyên kemînê dikirin u
leşker nedikarî nedikarî xwe li ber wan
bigirin.Çiqas li pêş xwe gulbeyên leşker
didîtin bi êrişê ew direvandîn,hinekên
din li pêş xwe didîtin.Gelî dirêj,sera-
ser kemîn bû.Ji rê derketin ji ne mikûn
bû,jê pêva rêya ku hesp tê da biçûna ti-
nebû.Seyidaxan ji nedixwest hespan ji Tu-
rkan ra bihêle u derkeve bilindcihên
çiyê.Holê bi şer,ro bilind bû u gîha

nîvê ezmên, paşê dagerî hêdî hêdî bû êvar,
her şer u kuştin u lêdan bû. Bi vî awayî
piştî roava bi saetekê gîhane dawiya ge-
lî. Li wir deh-panzde otomobîlên zirxkirî
li bende wan rawestîya bûn. Gava çav bi
şerevanên Kurd ketin bê şer revîyan.

Heya wê hîngê ji siwarên Seyîdxan te-
nê du kes birîndar bûbûn. Yek jê pismamê
wî Şilêman axa, yê din biraziyê wî Miste-
fa bû. Herdu jî di nav neyaran da mabûn
ku dê vegerin ser çêla wan.

Piştî Seyîdxan digel sî u pênc siwar-
ên mayî ji gelî derketin u gîhane deşta
Mardînê gelekî westiya bûn, ji tîna u bi-
rçîna ji hal ketibûn. Dirêjîya sêzde sae-
tan bi neh hezar leşkerê dijmin ra şer
kîrin ne hêsanî bû. Çawan welê bi gengazî
ji wê kemînê filitîbûn nediket serê wan.

Di serê deşta Mardînê da gîhane ber

gundekî. Xwestin herin nav gund avê vexwin
lê nedizanîn ku otomobîlên zirxkirî çûne
wî gundî. Dema gîhane ber gund, bi çeqreça
lingên hespan ra tîfîngek li gund teqiya
berrika wê li eniya Seyîdxan ket u pê çû
rehma Xwedê. Ji ber ku şev bû kesên di nav
gund da kuştina Seyîdxan nedîtibûn. Siwa-
ran cendekê lehengê Kurd birin di nav wê
axa welêt a paqij da veşartin u berê xwe
dan sînorê Sûriyê. Gava hatin ez li Hesî-
çê bûm, min bi çavên xwe dît, pîrraniya
şerevanên Kurd tîfîngek u hinan jî du
tîfîng ji ên leşkerên Turkan ên kuştî bi
xwe ra anîbûn.

Gava Salih paşa serekê erkana leşkerê
Turk destpêka şer bihîst, wê rojê bi bala-
firrê ji Anqerê çû Diyarbekirê u roja
din çû Mardînê u xwe gîhande qada şer.
Ew bawer bû ku cendekê hemî şerevanên

Kurd li ber xwe bibîne, lê welê derneket,
tenê jê ra hat gotin: "birîndarek ket de-
stê me, digel du leşkeran me şand Mardînê!"
Sê rojan leşkerên firqê li cendekên Kur-
dan digerîn, lê yek jê nedît. Salih paşa
gelekî xeyidî, hemî zabitên firqê dan dî-
wan herb (mehkema leşkerî).

Ji van zabitên yek revî hat Sûriyê,
dema min bihîst li Hesîçê ye, ez çûme nik
wî. Min dixwest jimara kuştîyên Turkan bi-
nasim. Gava min jê pirsî bi rûyekî şermî
gote min: "Ji xeynî birîndaran nod leşker
hate kuştin. Ji Kurdan tenê Seyidxan hati-
bû kuştin.

Biraziyê Seyidxan Mistefa dema birîn
bû, berrik di gepê da lêketibû. Bi bayê
berrikê ra gêj bûbû u ji ser piştê hêsp
ketibû xarê. Holê girtina wî ji Turkan ra
hêsan bûbû. Piştî şer ji wan bi dûr ket

destên wî girêdan u li hespê wî siwar
kirin, xistin pêşiya du leşkeran şandin
Mardînê. Bi rêva hêdî hêdî hiş dihatin se-
rê wî. Mistefa qenc dizanîn ku li pêş wî
ji kuştinê pêva tiştêk nîne. Berî bigehên
Mardînê bi xurtî zengu li newqa hêsp da
u revî. Herdu leşkerên digel wî çend be-
rrik berra wî dan, lê çiva rê ket navbe-
ra wî u leşkerên zûka ji berrikan hate pa-
rastin. Heya herdu leşkeran xwe gîhandin
serê çivê, Mistefa ji wan va nediyar bû.
Piştî mecaleke dirêj reviya rawestî hin
Kurdên rêwî destên wî vekirin, holê hat
Sûriya u gîha hevalên xwe.

Vêcar em vegerin ser birîndarê din,
Silêman axa. Birîna wî di bin çiqikê rastê
tê da lêketibû u di bin pîlê rastê da bi
derketibû. Birîna wî hişk u dijwar bû, lê
ne ya mirinê bû. Dema lêket u di ser pi-

şta hêsp da hate xarê hevalan careke
din ew siwar kirin, vêcar di bin wî da li
hêsp xistin, dîsa hate xarê. Goreyî gotina
wî birîn gelekî diêşiya u ji xwe bêhêvî
bûbû, u gote hevalan:

-Êşa min di jware, ez ji birîna xwe bê
hêvî me. Ne hêjaye hûn ji bo min xwe bi-
din kuştin. Ev e tîfinga min digel xwe bi-
bin u min bihêlin.

Dema heval dibînin ku bi wê êşê ew
dê nikaribe xwe li ser piştê hêsp bigire
li ser daxwaza wî tîfinga wî birin u ew
hîştin. Silêman axa got: "Piştî hevalan ez
hîştim u çûn bi du-sê saetan êşa birîna
min sist bû. Ro diçû ava, dinê tarî bibûya
min dê bikariya ji çada şer bi dûrketa-
ma u xwe veşarta".

Silêman axa ji wî erdî ra ne biyanî
bû. Ji xwe wî berê Seyidxan dabû ser rêya

geliyê dirêj. Di şerê Cîhanê ê pêşîn da
dema xelkê Serhedê mihacir bûn, hîngê Si-
lêman axa hatibû çiyayê Mardînê li nik
xwedîgundekî bûbû xulam. Nîzîka Çar-pênc
salan li wî gundî mabû. Ew çiya u gundên
doralî gelî baş dinasîn. Gava dinê tarî
bû, ji qada şer bi rohilat da çemekî bi-
çûk diherike, xwe gîhande wî çemî u têr
av vexwar. Herdu aliyên çem darên bihî
yê gurr bûbûn, gava leşker bihata dikarî
xwe berde nav ava çem u serê xwe di nav
tilayên bihî yê da veşêre. Wê şevê ma li
ber çem, sibetirê leşkerên Turk hatibûn
li qada şer u doralîyên wê li kuştî u
birîndaran digeriyan. Dema çav bi leşke-
ran ket, herwekî xistibû serê xwe, daket
nav ava çem u serê xwe êxist nav tila-
yên dara bihî yê, holê hate parastin.

Piştî leşker çûn ji nav avê derket

u cilên xwe guvaştin, ziha kirin u wergirtin. Du rojên din jî leşker dihatin li wî erdî doş dibûn, Silêman axa jî wek roja pêşîn xwe berdida nav avê u serê xwe di nav tilayên dara bihî yê da vedişart.

Di wê navê da çar rojan bê xwarin mabû . Ji ber germa havînê kurm jî ketibûn birîna wî. Roja pêncan leşker nehat wî erdî, dora nivro şivanekî, pez anî wir. Silêman axa çû cem, nan digel şivên hebû, jê ra kudek şîr dot u zikê wî têr kir. Paşê pirsaxwediyê gundê ku tê da xulamî kiribû ji şivên kir. Şivên gotê: "Ew mirov heye u rewşa wî çake." Hînga Silêman axa gote şivên:

-Bira tu rewşa min dibînî, ma dikarî xwe bigehînî xwediyê gund u bêjiyê: Xulamê te Silêman birîndare, bila were min bigehîne cihekî?

-Wey li ser çavan. Evarê ez dê pez li pêş gund mexelkim, bi lez u bez herim gundê wî u haydarî halê te bikim. Sibê dîsa bême vir ku cihê te raveyî wî bikim.

Sibetirê dîsa şivan tevî pez hate wir. Hin nan u xwarin jî digel xwe anîbû u gote Silêman axa :

-Bi şev ez çûm gundê wî, min camêr dît, berî roava dê were vir da jê ra cihê te nîşandim. Dema dinê tarî dibe wê te li bergîrê siwarke bibe.

Wê rojê serêvarê bergîr anî hat. Dema şev tarî bû Silêman axa siwar kir bir. Piştî du rojan anîn Hesîçê, tevî wê birî-nê wek şêrekî dimeşîn. Hîngê ez li wira-bûm, Du rojan min u Ekrem begê xizmeta wî fikir. Piştî jê ra du emeliyat çêkirin u şeş parsû ji herdu aliyên sîngê birrîn deh salan jiya.

—*—

LEHENG 3

Piştî şoreşa Şêx Seîd rehmetî pêlên şoreşîn ji her alî welêt bi xurtî radi- bûn. Eger di navbera wan pêlan da nasî u yekîtî hebûyana hikûmeta Turkan tucaran nedikarî xwe li ber wan pêlan bigire u welat aza dibû. Ji wan pêlên şoreşîn ye- ke xurt li çiyayê Sasûnê di bin sereka- tiya malbata Elî yê Yûnis daleşkerên Tu- rk bêzar kiribû. Hîngê xelkên Sasûnê ku gund berdabûn u derketibûn serê çiyên di hundurên xaniyên xwe da çaline binerd kolabûn u pirtalên xwe tê da veşartibûn. Dema rojekê hewceyî tişteki bibûna di bin şevê da dadiketîn gund, tiştên bixw- estana di çalê da derdixistin, careke d- in devê çalê digirtin u vedigerîn çiyê? Ev yeka han ji hemî xelkên çiyê ra tiş- tekî nas bû.

Herçî leşkerên Turk nedikarîn derke-
vin çiyê, çiqas digêhan kûntarên çiyê
şelpene pirr xurt u mezin ji destên şe-
revanên Kurd didîtin. Ji lewra ew li nav
eşîrên dora çiyê doş dibûn u carcaran
rêya xwe bi gundên vala jî dixistin.
Gava kesek li wê êrdimê bidîtana bê ku
bizanin kî ye u kûda diçe dikuştin.

Demsal payîz bû. Li serê çiyayê serma-
yê hestiyên şerevanan dihingavt. Bê merş
u mitêl mirovan nema dikarî xwe li ber
wê sermaya hişk bigire. Nemaze sibana be-
rî berbangê ji ber sermayê diranên mi-
rov dirikrikîn.

Sibekê zû, berî berbangê di kûntarên
çiyê da, li nav gundekî ji wan gundên
berdayî deng bi tîfingê ket, lê ji hev
qut nedibûn. Şerevanî gelekî ecêb mabûn
u bi meraq ji hev dipirsîn: "Ma gele

ma ev bêbavên Turk şerê kê dikin"?
Dinê ronî bû, paşê hêdî hêdî ro hi-
lat, hîn dengê tîfîngan bi xurtî di-
hat. Kesî nedizanî ûşt u jêdera vî
şerî çîye. Ro bilind bû xwe gîhande
sînga ezmên, pîrr neçû dengê topan
jî hat. Xuyabû leşkerê Turk bi topa-
n li gund didan. Gund î vala bû, ma
gelo hinde berrik u gulle berra kê
didan? Ev pîrs li ser zimanê hemî
şerevanan digeriya.

Hînga tiştê hate bîra Mihemed
axa kurrê Elî yê Yûnis. Ma gelo nebe
ku ji bo anîna hin pirtal kesek çû-
be gund u raste leşkerê Turk hatibe,
Wê gavê ji birayê xwe Evdîrehman ra
got:

-Binhêr, ka kî ji xelkê me çûye
gund? Heke kesek çûbe teqez niha di

tengiyê da ye, divê em di gaziyê biçin u ji nav lepên leşker bi derxin.

Piştî Evdirehman axa ji hin xelkê wî gundî pirsî, zanî ku Remezan bi tena xwe, ji bo anîna hin pirtal, nivê şevê daketiye gund u hin vene-geriye.

Remezan ne peyayê ku ji bo anîna pirtalên xwe alîkarî ji kesî bixwasta. Pirrcaran bi tena xwe diçû gund u di bin şevê da vedigerî çiyê. Lê hercar bext ji mirov ra nabe alîkar, vê carê dest ji Remezên kir u leşkerên Turk berdane pîsîra wî u ket nava şerekî giran.

Remezan nivê şevê daketibû gund. Di hundurê xênî da çal vekir u herçî pirtalên divyabû li ber şewla miftikê derxistin, paşê devê çalê wek berê dada u hinek zibil jî bi ser.

reşand, heya şûna devê çalê ne diyar
be. Piştîyê xwe pêkanî u hilda pişt
xwe, da derî ku bi derkeve. Li ber de-
rî du leşkerên Turk li pêşberê xwe
dîtin. Xuya bû ew jî hatibûn di nava
gund da li tiştina bigerin. Bê ku Reme-
zan keysê bide wan, dest bi dest ti-
fing berda pîsîra yekî ji wan u deve-
rû ew da erdê. Yê mayî xwe avêt pişt
taldeyekî u wî jî berra Remezên da,
lê berrika wî vala çû.

Ji ber vê yeka han Remezhan bi şû-
nda vegerî xênî, piştîyê xwe danî u
xwe ji bo şer pêk anî. Bê guman du l-
eşker bi tena xwe nedihatî gund,
dê hevalên wan jî hebûna. A rast jî
ew herdu ne bê heval bûn, ew ji ala-
yiyek piyade bûn ku wê şevê gîhabûn
ber gund. Alayiyek din jî dê sibeti-
rê bihata, heya êrişekê bidin gundên

di kûntarên çiyê da.

Li ser dengên tifingan leşkerên alayiyê hemî çûn çarmedorî xaniyê Remezên girtin u şerekî xurt dest pê kir. Remezên nemerdî nekir, berî ku dinê ronî bibe xwe gîhande ser cendekê leşkerê mirî, tifing u fişekên wî hilgirtin birin hundurê xanî. Paşê çarmedorê xênî ji aliyê hundurva kunên biçûk di dîwêr da vekirin heya ew bikare xwe ji êrişên leşkeran biparêze.

Piştî dinê baş ronik bû serhengê alayiyê fermana êrişê da. Ji ber ku kesê li pêşberî wan peyakî bi tenê bû, êriş gelekî xurt çêbûbû u bêperwa dajotin ser xênî. Remezên ji bona êrişeke holê pêkhatî bû. Çiqas ku leşkeran xwe digîhandine dorra xênî ji berrikên Remezên nedifilitîn u deverû di nav xwîna xwe da vedigevizîn.

Dema bi dehan cendek li dorali xênî

ketin, êrîş sist bû u zanîn ku peyayê
li pêş wan kurdekî mêrxase.

Piştî ro hilat bi du saêtan ala-
yîya din jî gîhabû gund u digel wê
topên hawin jî hebûn. Dema dîtin ku
Remezên gelek leşkerên wan kuştin u
birîndar kirin u dest danîne, vêcar
bi topan li xênî dan. Ji ber ku cihê
xênî nizim bû ji du gullan pêva li
dîwarê xênî neketin. Lê şerebnalên gu-
lleyekê ji wan birînek di ranê Reme-
zên da vekir. Tevî ku hestiyê ling ne
şikîyabû jî, piştî birîn sar bû, nema
lehengê me dikarî li ser lingê xwe
bi hêsanî bimeşe. Lê wê birînê ew ji
desthilanîn nexist. Darek da bin çengê
xwe u li ser lingekî, wek şêrê birîn-
dar, di nava xênî da li ber kunçeperan
diçû dihat u her nav di xwe dida.

Nivro dageriya bû ku Mihemedê El-

îyê Yûnis tevî malbat u eşîra xwe di gaziya Remezên çûn. Hemîyan nedixwestin ku wî şerî di nav lepên dijmin da bihêlin. Gaziyê xwe gîhande gund, şerrekî pirr xurt u giran di navbera herdu alayiyên Turk u şerevanên Sasûnî da bû. Şer du saeta dom nekir ku leşkerên Turkji gund bi derketin u revî revî berên xwe dan Hezoyê. Hînga kesên di gaziya Remezên çûbûn berî dan xaniyê Remezên. Dora xanî ji cendekan tijî bû, berî her tiştî tîfing u fîşekên leşkerên mirî çivandin u paşê çûn nava xênî u Remezên birîndar birin çiyê.

Min ji Evdirehman axa kurê Elî yê Yûnis pirsî kuştîyên dor xaniyê Remezên kir ev bersiv da min:

-Dema em gîhane xaniyê Remezên herwekî kerîyek pez li dora xanî mexel be...

-Ma gelo we cendekên li dorali mala...

Remezên jimartin?

-Di navbera kuştî u birîndaran da heftê leşker bûn.

-Ma birîna Remezên çawa bû?

-Bîst roj di ser vî şerî ra neborîn ku careke din di nava şerevanan da xuya bû, lê vê carê di rêza lehengan da radiwestî.

Rehma Xwedê li Evdirehman axa be ku bûyera mêrxasiya Remezânê Xerze ji min ra got u wenda nebû.

Herçiya ez ji Evdirehman axa hîn bûm ne tenê ev nivîsan bû. Bûyerên şerên Sasûnê ji berî sed salî heya mala Elî yê Yûnis ji çiyê derketine u hatine Sûriyê tev ji min ra gotibû u min nivîsî. Nîzîka sêsed rûpel bû, lê mixabin ku ew nivîsan ket destê hikûmetê u holê westa min a du-sê mehan vala çû.

LEHENG 4

Sala 1925 an şoreşa Şêx Seîd şikest u rehmetî tevî 48 hevalan bi darvebûn. Serekeşîr, şoreşvan, têkoşer, mêrxas bi hezaran diketin zîndanên Xarpêt u Diyarbekirê. Ev girtî gulbe bi gulbe dibirin pêşdadgeha îstîqlalê. Ev kes an dihatin darvekirin, an jî ji deh salê heya sed salê hikim dikirin u dişandin zîndanên roavayê Turkiyê, da li wan cihan bimirin.

Êrdimên ku tê da şoreş bûbû di nava destê Turkan da bû. Bi hezaran Kurd wek pez u dewar serjê dikirin. Bi sedan gund tevî zav u zêç dişewitandin. Ji bo çavtirsandina gelê Kurd çî kira sitemkar diyabû bê dilovanî dikirin. Herçî êrdimên ku şoreş negihabûyê serek, rîsipî, mêrxas surgûn dikirin u ji bo civandina tifingan cih cih mifrezeyên leşker dişandin

gundan ku tifingên di dest Kurdan da bi-
civînin. ADIL BEG

Adil beg ji begzadeyên ku ji mêjva
dewlemendiya xwe wenda kiribû u bi rû-
meta bav u kalên xwe girtibû. Tevî bira-
yê xwe di gundekî da bi cih bûbû têkilî-
ya xwe ji tiştêkî netanî. Tenê wî divya-
bû hewceyî kesekî nebe u ava rûyê xwe
li ber lingên nemerdan nerijîne. Tevî bi-
rayê xwe, dema dîtin gelê wan di şoreşê
da bindest bû u hikûmeta Turk çekan
dicivîne u mifreza leşker gîhaye nîzîkî
gundê wan herdu biran tifingên xwe der-
xistin danîn paş derê malê, çî gava ku
mifreze bigehê gundê wan, bê gotin herdu
tifingan bidin mifrezê.

Wê sibê Adil beg berî birayê xwe ji
xewê hişyar bû, cilên xwe wergirtin u
çavnêriya hatina mifrezê kir. Pîrr ne-

çû pêşiya mifrezê derket, sî siwarî u za-
bitek bûn. Adil begê birayê xwe hişyar k-
ir u xwe berda pêşiya siwaran da ku se-
rê hespên wan bigire. Heya birayê Adil b-
egê gîha ber derî, wî rahişte serê hespê
zabit u bi rûyekî geş gotê:

-Fermû peyabe em di xizmeta te da ne.

Lê zabitê Turk mecala tişteki ne da
herdu biran, bê ku tişteki bêje tajanga
xwe hilanî u danî navçavên Adil begê u
bê dilevanî dawşandê. Dema Adil begê ev
bêbavî ji zabit dît, bê parastina rûmeta
xwe ya şikestî tişteki nehat birê , gote
birayê xwe ku gîhabû ber derî:

-Law tu nabînî ev bêbav çî dike? Êdî
mirin ji mayînê pirr xweştire. Lêxe wî
bitevizîne.

Bi dengê Adil begê ra, birê tîfing li
pişt derî hilda u da pîsîra zabit u di

ser pişta hêsp da anî xarê. Adil begê jî Şeşara zabitê ketî kişand u berda leşkerên doralîyên xwe. Birê jî bi her berrikêkê leşkerek davête erdê. Gava leşkeran dîtî mirin ji destên wan dibare, bê ku dest bibin xwe revîn. Lê Adil begê dest ji wan nekişand tevî birayê xwe li hespên kuştîyan siwar bûn u dan ser pişta wan. Herdu bira wek teyrên Dûbirang dirêjî mifreza revok kirin. Wê rojê 23 kes ji leşkeran kuştin u hesp u tîfingên wan anîn mal. Êvarê zarok u pirtalên xwe li hespên leşkeran barkirin u berê xwe dan Kotolê, sînorê Îranê.

Dema hinek bixwazin rûmeta xwe biparêzin, du mêr ne hindikin, dikarin gelek tiştan bikin. Piştî vê kira han, gele ma ne hêjaye ku em navê Adil begê jî têxin nav rêza lehengan?

....-0000-....

FERHENGOK

<u>Kurdi</u>	<u>Türki</u>	<u>Erebî</u>
Alayî	Alay	كتيبة
Bîrbir	Anlayışlı	مدرك
Birûskin	Şimşekli	برقي، خاطف
Bûyer	Olay	حادثة، حدث
Bendewar	İhtimam eden	مهتم
Bendewarî	İhtimam etmek	اهتمام
Berbang	Şafak vaktı	الفجر
Berrik	Kurşun	طلقة، رصاصة
Biyani	Yabancı	غريب
Bihî-Bî	Sögüt	صفصاف
Bargîr	Begir	كدیش
Bêzar	Çaresiz	مالل
Bêguman	Şuphesiz	بلا شك
Bêperwa	Korkusuz	دون وجل أو خوف
Begzade	Begoglu	ابن البيك
Bêgunch	Gunahsız	بلا ذنب

Kurdî	Türki	Erebî
Çolek	Bir sürü	قطيع
Cendek	İnsan cesedi	جثة
Çeper	Siper	مستتر <small>بها. ع. اوند</small>
Çavdar	Gözleyen	مراقب
Çek	Silah	سلاح، ملابى
Çeqreq	Ayak sesleri	د بيب الاقدام
Çiv	Donemeç	منعطف، مبد، فناء، <small>بشيء الراجح</small>
Çavnêrî	Yol gözleyen	منتظر، مراقبة <small>بشيء الحسن</small>
Durv	Biçim	شكل، هيئة
Dudilî	Kararsızlık	ثردر
Dîrök	Tarih	تاريخ
Dîl	Esir	أسير
Dagerî	İndi	نزل
Diherike	Suyun akması	يسيل، يتدفق
Di bin şevê da,	Karanlıkta	تحت جنح الظلام
Diyar	Görünen	موى، ظاهر
Destdanîn	El koyma	عدم المقاومة <small>وهذا اليد بمعارك</small>
Dadigeh	Mahkeme	محكمة

Kurdî	Türki	Erebî
Dûbirang	Avcı kuş	طير صياد
Êrîş	Hücum	هجوم
Efrasiyab	Ferzende nin oğlu	ابن فرزند
Êrdim	Bölge	منطقة
Ferman	Emir	أمر
Gelparêz	Yurt sever	قومي، صفي، مباشر
Gengaz	Kolay	سهل، غير صعب
Gengazî	Kolaylık	سهولة
Guhbel	Ajan	جاسوس
Gulbe	Grup	مجموعة
Gurr	Sık	كثيف - قوي
Hesenan	Ferzende nin eşireti	عشيرة فرزند
Hêsan	Kolay	سهل - غير صعب
Hîngê	O zaman	حين ذاك
Herdebûn	Gürünmek	الظهور
Hingavtin	İsabet	اصابة محققة او مباشرة

<u>Kurdî</u>	<u>Türki</u>	<u>Erebî</u>
Qefsîng	Göküs gemigi	الصدر
Ji lewra	O yüzdên	لذلك
Jêder	Kaynak	مصدر
Keys	Firsat	فرصة
Kûntar	Dağ etegi	سوح الجبل
Kodik	Maşraba	اناء من الخشب
Kunçeper	Siper deligi	فتحات المستر
Leheng	Kahraman	بطل
Lehengî	Kahramanlık	بطولة
Lavayî	Rica	رجاء أمنية
Merş	Kilâm	بساط
Mitêl	yorgan	لحاف
Miftik	Kibrit	كبريت
Newq	Bel	خصر
Nemaze	Övenlikle	خاصة
Nemerd	korkak	جبان
nemerdî	korkaklık	الجبن
Pij u belav	Dağınlık	منثور - مشرد

Kurdî	Turkî	Erebî
Pîl	Kürek gemigi	الابط
Pêl	Dalğa	موج
Pîyade	Yayan	مترجل
Pêşeng	Öncü	قدوة - طبعي
Qad	Meydan	ساحة - ميدان
Riç	Kük	جذر - أساس
Rûbarî	Görüşme	مقابلة - مواجهة
Ravekirin	Gördürmek	مشاهدة - اراءة
Rikrikîn	Titreme	اهتزاز - رجفان
Rawestîn	Durmak	وقوف
Sedem-ûşt	sebep	سبب
Serdest	Zafere ulaşan	غالب - منتصر
Serdestî	Zafer	غلبة - انتصار
Serwext	Anlayış	مدرك
Serheng	Yarbay	عقيد
Şerebnal	Şarapnal	شظية
Şehsiwar	Yigit at binicisi	الفارس الشجاع
Şerpeze	Perişan	مهمل - مشرئح

Kurdî	Turki	Erebî
Şern	Utanna	عيب - حياء
Şelpe	Maharet	مهارة
Şewl	Aydınlık	ضوء
Şeşar	Tabanca = <i>dabange</i>	مسدس
Terin	Terin	نبيل / تضيد
Tinaz	Şaka	مزح
Têkeşîn -	Mucadele	كفاح - نضال
Tawî	Siper	خندق
Tila	Ağaç dalı	غصن
Teqez	Kesin kes	محقق - مؤكيد
Talde	Korunak	حاجز - مستر
Têkeşer	Mücadeleci	مكافح - مناضل
Tewizandin	Uyuşturma	التمثيل
Tevdîr	Tedbir <i>te' de bir kir</i>	تدبير
Tajang	Kırbaç	صووط
Ûst-sedem	Sebep	سبب
Vemirandin	Söndürmek	اطفاء - اخماد

<u>Kurdî</u>	<u>Turkî</u>	<u>Erebî</u>
Vedigevizîn	Yuvarlanma	يَتَمَرَّغُونَ
Vehêsîn	Dinlenme	استراحة
West	Yerulma	تعيب
Wergirt	Giyindi	لبس
Zorbaz	Baskıcı	مفتصب - ظالم
Zirrkirî	zirhli	مصفح
Zengu	Zengü	ركاب الخيل

